

לוץ, קרל

(Carl [Charles] Lutz) (1895-1975). דיפלומט שווייצי, חסיד אומות העולם. ל' נולד בשווייץ, למד בארצות-הברית וב-1935 היה ראש הקונסוליה השווייצית בתל-אביב. בפרוץ מלחמת-העולם השנייה בספטמבר 1939 התערב ל' לטובת 2,500 המתיישבים הגרמנים בארץ-ישראל שהשלטונות הבריטים גירשום ממנה כאויבים זרים. לימים הקנה לו הדבר מעמד טוב בעיני הרשויות הגרמניות בהונגריה. ב-2 בינואר 1942 הגיע ל' לבודפשט כדי לייצג את האינטרסים של ארצות-הברית, בריטניה ומדינות אחרות שניתקו את יחסיהן עם הונגריה, שהצטרפה למלחמה לצד גרמניה.

בסתיו 1942 החל ל', במסגרת תפקידו כנציג האינטרסים של בריטניה, לעבוד בתיאום עם משה (מיקלוש) קראוס מהסוכנות היהודית בבודפשט כדי להכין רשימת ילדים ורשימות עלייה לארץ-ישראל. לפני כיבושה של הונגריה בידי הגרמנים קיבלו כ-200 ילדים ומלוויהם המבוגרים אישורים ויצאו לארץ-ישראל.

כשפלו הגרמנים להונגריה ב-19 במרץ 1944 הזמין ל' את קראוס לעבור למשרד שווייצי בסבדשג טר (Szabadsag Ter) ולהמשיך שם בעבודתו. בחסותו של ל' המשיך קראוס, במשרד ההוא, ואחר-כך בבית שכונה 'בית הזכוכית' (בגלל חזית הבית הבנויה זכוכית) שברחוב ודס (Vadasz) 29, להתוות ולהכין דרכי הגירה שונות לארץ-ישראל ותוכניות הצלה הכרוכות בכך.

זמן קצר לפני כיבושה של הונגריה בידי הגרמנים החלה הגנת יהודי הונגריה בעזרת מסמכים שאישרו שהם נתינים זרים. נציגה של ממשלת אל-סלודור בז'נוה, ג'ורג' מנטלו, סיפק לאלפי יהודים מהונגריה מסמכים, שאישרו שהם נתיני אל-סלודור. ל', שייצג גם אינטרסים של אל-סלודור בבודפשט, היה אחראי להפצת המסמכים הללו. אפשר שמן הפעולה ההיא קיבל משה קראוס את ההשראה לנסיונו לשכנע את הסוכנות היהודית והשווייצים שישדלו את הבריטים להכריז כי כול בעלי רשימות הגירה לארץ-ישראל ייחשבו לנתינים בריטים בכוח. בסוף יוני קיבלו הבריטים את ההצעה. בינתיים לחצו דיפלומטים שונים בבודפשט ובארצות אחרות, ובכללם ל', על ממשלת הונגריה להפסיק את הגירושים שהחלו באמצע מאי. בראשית יולי הפסיק העוצר מיקלוש הורטי את הגירושים ומיד אחרי-כן הודיע על נכונות ממשלתו לאפשר לכ-7,500 בעלי רשימות עלייה לצאת לארץ-ישראל. הקרקע הוכשרה להביא את היהודים ההם בחסות שווייץ.

בעזרתו של קראוס התאספה קבוצה של 50 יהודים ב'בית הזכוכית' לעבוד עם ל'. נאספו תצלומים של 4,000 יהודים ול' הוציא בשבילים ארבעה דרכונים קולקטיביים ובכול אחד מהם 1,000 שמות. לכול יהודי הוצא 'מכתב הגנה' (Schutzbrief) שערב לבטחוננו עד יציאתו

בפועל לארץ-ישראל. כדי לספק מכתבי הגנה לבני-אדם רבים ככול האפשר, פירש ל" את האישרים כתקפים ליחידות משפחה ולא לפרטים. בסופו של דבר כללו מכתבי ההגנה 50,000 יהודים.

בו בזמן הורה ל" לדיפלומט השוודי ראול ולנברג, שאך הגיע לבודפשט, על דרכי השימוש הטובים ביותר בעניין דרכוני ההגנה, וציין לפניו את שמות האנשים במידרג השלטון שאתם ניתן לשאת ולתת. הרעיון היה דגם לסוגים שונים של מכתבי הגנה שנתנו מדינות ניטרליות אחרות והצלב האדום הבין-לאומי, באמצעות פרידריך בורן, נציגם בבודפשט. לאחר שמפלגת 'צלב החץ' הפרו-נאצית עלתה לשלטון באמצע אוקטובר, הכינה מחתרת הנוער הציוני עשרות אלפים, ואולי יותר מ-100,000 מסמכים אחרים והפיצה אותם, בעיקר בשם שווייץ. נוכח ריבוי מסמכי הגנה מזוייפים לחצו הרשויות על ל" וולנברג לאשר את תקפות המסמכים שהפיצו. ל" הסכים לדרישה, כדי למנוע את התמוטטות מפעל ההצלה כולו. בסוף נובמבר הפרידו הוא ורעייתו, במקום הריכוז שבמפעל הלבנים אובודה (OBUDA), את בעלי הדרכונים החוקיים מבעלי מסמכים מזוייפים.

בינתיים התערבו ל" ודיפלומטים ניטרליים אחרים, ובכללם נציג האפיפיור אנג'לו רוטה וולנברג, אצל ממשלת הונגריה כדי שתכיר במסמכי ההגנה, תמורת הכרה מצד ממשלותיהם בממשלה החדשה. עם ההכרזה על הקמת שני גטאות בבודפשט, אחד לבעלי דרכון הגנה והשני לשאר היהודים, השיג ל" 25 בניינים רבי-קומות כדי לרכז בהם את הנתונים לחסותו. 'בית הזכוכית' והחלק הנספח הסמוך אליו היו גם הם למיקלט לכ-3,000 יהודים.

בעת צעדת המות הידועה לשימחה, שנערכה ב-10-22 בנובמבר 1944 ושבחה נאלצו כ-70,000 יהודים לצעוד לעבר גבול אוסטריה בתנאים תת-אנושיים קיצוניים, התערבו ל" ועמיתיו הדיפלומטים לטובת יהודים רבים. ל" השתמש במסמכים של אל-סלודור שעדיין היו אצלו, הלך אחר המגורשים בצעדתם ומלא שמות רבים מהם במסמכים. אותם שניצלו בדרך זו הורשו לשוב לבודפשט, שכבר היתה נתונה אז במצור של הצבא האדום. ארנסט קלטנברונר, ראש הגסטפו, התלונן בפני משרד החוץ הגרמני על היעלמותם של יהודים רבים בצעדה כתוצאה מהתערבות צירות שווייץ, וגם מהתערבותם של נציגי שוודיה, ספרד, פורטוגל והוטיקן.

בדצמבר 1944 כשנתהדק המצור על בודפשט, נצטוו כול הדיפלומטים הזרים לצאת את הבירה הנצורה. כבר ב-10 בנובמבר יצא מקסימילין יגר שגריר שווייץ את בודפשט, אך ל", שלא רצה לנטוש את הנתונים לחסותו, החליט להישאר. כ-30,000 (מתוך כ-100,000 על פי אומדן) בעלי תעודות הגנה שונות (שוודיים, שווייציים, הצלב האדום והוטיקן) שוכנו במה שכונה ה'גטו הבין-לאומי'.

לימים סיפר ל" שדיפלומט גרמני גילה לו, כי מפלגת 'צלב החץ' קיבלה הוראות שלא לפגוע בבתים המוגנים כול עוד יישאר הוא, ל", בבודפשט, כאות הוקרה של גרמניה לל" על דאגתו

לאינטרסים של התושבים הגרמנים בארץ-ישראל ב-1939-1940. שלושה חודשים חיו ל' ורעייתו עם פליטים יהודים בחוסר ודאות במרתף של הנציגות הנטושה והמופגזת, כמעט בלי מזון ומים. כאשר פרצו חיילי הצבא האדום לבניין קפץ ל' דרך החלון והצליח להגיע לבורה, חלק העיר שנכבש רק בפברואר 1945.

ב-1965 הוענק ל' התואר חסיד אומות העולם מטעם יד ושם. ב-1966 סיים את הקריירה הדיפלומטית שלו.